

Яковлев Александр, доктор культурології,
ректор Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв,
магістрант кафедри мистецтвознавчої експертизи НАКККіМ

МИСТЕЦТВО В СИСТЕМІ МЕРЕЖЕВИХ КОМУНІКАЦІЙ XXI СТОЛІТТЯ

Значне поширення впливу мережевої комунікації XXI століття на сучасне мистецтво посилює відповідний інтерес до вивчення проявів його конкретних форм. Дослідження присвячене аналізу нових комунікативних практик в сучасному візуальному мережевому середовищі, які базуються на інтерпретації творів образотворчого мистецтва в контексті розвитку загальної культурної комунікації.

Актуальність тематики пов'язана, перш за все, із стрімкою інтенсифікацією процесів мережевої комунікації і появою нових форм її реалізації. Місце та роль образотворчого мистецтва, специфіка його виявлення в мережевому форматі стає предметом спеціальних досліджень в мистецтвознавстві, що дозволяє вивзначити особливості сприйняття та інформаційного забезпечення сучасних візуальних форм творчості. Ступінь охоплення аудиторії практикою створення цифрових форм образотворчого мистецтва і зростаюча популярність подібних форм інтернет-комунікації зумовлює актуальність досліджень, які аналізують ці феномени.

Формується сучасний науковий запит на уточнення ряду понять, що визначають напрямки мережевої комунікації та на дослідження значень, які фіксують різні форми подання мистецтва в мережевому середовищі, що з'явилися в останні роки і стали вагомою складовою арт-контенту. Аналіз різноманітних форм мережевої комунікації, заснованих на інтерпретації образотворчого мистецтва, дозволяє вийти на рівень систематизації та класифікації цього важливого феномену сучасної візуальної культури.

У просторі мистецтвознавчо-культурологічних досліджень вивчення сучасної візуальної культури у формах, що сьогодні набувають домінуючого характеру, притягає все більше уваги науковців. Візуальні дослідження сьогодні стали актуальним мейнстрімом і ведуться на стику споріднених наук: мистецтвознавства, культурології, психології, соціології. Важливим завданням

наукових досліджень у цій міждисциплінарній системі «visual studies» стає розробка комплексу проблем морфології нового типу візуальності, визначення її зв'язку із загальними тенденціями розвитку культури XXI століття. Оскільки характеристики мережевої складової є ключовими в розумінні стратегії і механізмів розвитку нового візуального мистецтва, саме аналіз комунікаційно-мережевого досвіду є важливим для сучасної науки. Одним з відповідних фрагментів мережевої культури на сьогоднішній день є простір образотворчого арт-контенту, вплив якого на динаміку розвитку нових комунікативних практик в останні роки є настільки істотним, що вимагає спеціального мистецтвознавчого вивчення.

Комплексний характер дослідження сучасного образотворчого арт-контенту як важливої складової мережевого середовища має на підставі використання джерел різних областей наукового знання. Аналіз наукової літератури з суміжної проблематики дозволив виділити кілька основних блоків досліджуваних проблем.

Перший блок складають роботи, що аналізують сенс глобальних трансформацій сучасної культури. Основою відповідного напрямку наукових праць є постмодерністська теорія, що сформована в працях М. Фуко, Ж. Бодрійяра, Ж. Дельоза, Ж. Лакана, Ж.-Ф. Ліотара. Дослідження, що представляють собою першу спробу осмислити радикальні зміни соціокультурного ландшафту сучасності, які надиктовані домінуванням інформаційної реальності, є ключовими для аналізу феномена мережевої культури.

Однак сьогодні дослідники фіксують перехід постмодернізму до нових художніх форм і нового концептуального наповнення, який позначається терміном метамодернізм, запропонованим голландськими культурологами Т. Вермюленом і Р. ван дер Аккером. Властива метамодерністському дискурсу реанімація класичних художніх ідеалів у час мережевої культури можлива в парадоксальній формі арт-мемів. Таким чином, в рамках дослідження сучасного арт-контенту особливого значення набувають роботи, що розкривають динаміку відповідних глобальних змін культури.

Другий блок робіт склали дослідження знакових систем і текстів культури, які дозволили вивчити коло проблем, що стосуються мови сучасного мистецтва. Знаково-символічний характер мережевої сфери і зростаюча семіотизація цифрового середовища актуалізують питання філософії мови і семіотики

культури, що відображені в роботах М. Бахтіна, У. Еко, Ю. Лотмана. Введений Ю. Крістєвою термін інтертекстуальність характеризує одну з найважливіших властивостей арт-контенту – висловлювання за допомогою загальних місць і готових слів (подібний підхід до мистецького тексту представлений в роботах Ж. Женетта). У герменевтичній концепції Х.-Г. Гадамера образ трактується як одночасно візуальний, просторовий і соціальний феномен (медіальність, просторовість, перформативність). Але певна обмеженість семіотичної моделі образу стала очевидною для більшості сучасних дослідників.

Наступний блок складають роботи, що досліджують феномен масової культури, який необхідний для розуміння загального сенсу мережевої революції, що сталася в суспільстві, та аналізу принципів формування нової глобальної культурної мережевої спільноти. У сфері дослідження феноменів масової культури необхідно звернутися до імен С. Жіжека, Б. Гройса, П. Сорокіна та інших. Для даного дослідження важливо, що, незважаючи на масовий характер сучасного арт-контенту, саме полемічна взаємодія елітарної і популярної культури є одним з основних художніх тропів сучасного мистецтва. Одночасно, в останні роки відбувся процес поступової трансформації проявів мережевої творчості з субкультурного явища у актуальний феномен масової культури.

Також у дослідженні був використаний феноменологічний підхід до творів мистецтва, відображений у роботах М. Мерло-Понті та М. Хайдеггера. Ці автори наділяють артефакти мистецтва особливою силою впливу і важливими соціальними функціями незалежно від часового та географічного контексту їх створення. Їх ідеї розвиває Ж.-Л. Маріон, який констатує здатність художніх образів виступати в якості первинного досвіду реальності, що своєрідним чином формує нову картину світу. А, наприклад, М.-Ж. Мондзен допомагає глибше розкрити механізми взаємодії реципієнта з твором мистецтва і проаналізувати естетичні стратегії авторів.

Важливе коло робіт склали дослідження міждисциплінарної галузі «visual studies». Мистецтвознавство продовжує зберігати за собою прерогативу вивчення візуальних образів, але при цьому важливо відзначити помітний перелом у цій галузі, пов'язаний з розвитком такого напрямку міждисциплінарних досліджень, як «visual studies». Візуальні дослідження, які роблять ставку на осмислення візуальності як такої і активність суб'єкта, що сприймає, виступають як радикальний спосіб переосмислення історії мистецтва. У роботі використовується «нерепрезентативний» підхід до візуального образу, відбитий

в працях таких вчених, як: К. Моксі, Г. Бальтінг, Ж. Діді-Юберман, Н. Тріфт, котрі розглядають образ як автономний і активний початок. Ключова роль образу в соціальній комунікації – використання його не тільки як засіб поширення знань, але й як фактор його виробництва, що знаходить наочне втілення в образотворчому мистецтві мережевої доби.

В рамках даного дослідження були використані ідеї Дж. Александера, що характеризують процеси сприйняття мистецтва, а також роботи Р. Краусс, які присвячені питанню образотворчого поля і позиції глядача і автора. Також на прикладі естетики непрофесійної фотографії, такі дослідники, як: П. Бурдье і Дж. Уррі вивчали процес конструювання візуального в соціальному просторі. Медіальний аспект мистецтва є одним з найбільш актуальних мистецьких дискурсів епохи мережевих технологій. Різні концепції інформаційного суспільства та віртуальної реальності розроблялися також такими вченими, як: І. Масуда, Д. Белл, М. Кастельс, У. Дж. Мартін, Е. Гідденс та іншими.

У працях М. Маклюена і Е. Тофлера надається теоретичне осмислення медіа-технологій як фактора змін культурного досвіду людства у світлі нових технологічних можливостей. На даний момент великий дослідницький інтерес представляє вивчення наслідків зміни моделей виробництва та споживання творів образотворчого мистецтва в умовах мережевої комунікації. К. Пул вважає ключовою особливістю інтерактивності в нових медіа форму «матеріальної» трансформації твору. Г. Уейнбрэн вказував на очільну роль можливості відкритого доступу до безлічі медіаелементів, які можна було б комбінувати до нескінченності, створюючи нові культурні смисли. Ці тези прекрасно ілюструють масові арт-практики нового типу, які вже встигли стати суттєвою частиною віртуальної комунікації сучасного індивіда.

Отже, комплексний характер запропонованого дослідження має під собою використання різноманітного методологічного інструментарію, який можна розподілити на три групи методів: загальнонаукові, мистецтвознавчі та культурологічні.